– לא זוכר.

– אתה זוכר. רק שכחת. עוד מעט יבוא, תיזכר. איש אַדַמי, אין כמוהו. "אַדַמִי", נזכר אבו־סלים, כך אומרים אצלנו על בן־אדם שהוא... בן־אדם! הגון.

– אמא, את עוד לא מבינה. אני נעלם מפה לפני שהוא יבוא. נעלם ולא משאיר זכר. גם על פניך אסור שיישאר זכר. לא־כל־שכן על שפתיך. הישבעי לי שתדעי לשתוק.

– אני מבינה, בני. מתחילה להבין. אני נשבעת לך. בחייאת ילדי אני נשבעת. אף מלה. אבל... זה לא מתאים לך לעשות מעשים כאלה. אתה חלש, יאבו. אתה רגיש. אני מכירה אותך. אתה...

– שכחת שהייתי כאן בצופים? ואיך ציינו אותי המדריכים? אני לא כל־כך חלש. על־כל־פנים לא כפי שאני נראה. ויש דבר שנקרא כוח הרצון.

– לא שכחתי את ה"כַשָאף". הצטיינת אז אצלם בצופים. הבאת לנו כבוד. אביך אלמרחום לא הפסיק לדבר על זה עד יומו האחרון. התגאה בך. מאוד.

קול תופי הצופים והמצעד שמאל־ימין עלה באוזניו של הגבר המשופם. מבלי משים החלה ידו לתופף בכף על השולחן. כמה גאים היו הקטנים בעוברם ברחובות בסך!

– ספר לי מה עשית שם כל השנים האלה.

– הייתי בקיבוץ, אמא. למדתי. התחזקתי. הפכתי לישראלי.

– אנשים משתנים, יא אבני, אבל לא "הופכים" ולא מתהפכים. אתה עוד מצטנן בקלות?

– אנגינות, מפעם לפעם.

– יש לי צעיף חם בשבילך. אם רק אמצא אותו.

וקמה לחפש.

– אמא, שבי, אין צורך. עד שיבוא החורף. וכשיבוא אוכל לדאוג לעצמי. אני כבר גדול.

מן החדר השני עלה קולה של האם:

– תמיד הגבת כך: "אמא, אני כבר גדול." התחלת עם זה לפני שמלאו לך שלוש.

חזרה עם צעיף אנגורה בידה האחת, ועם שקית בשנייה.

– ואתה זוכר כשנאלצנו "להוציא עליך דַלָאל"? בן כמה היית, אולי בן ארבע, אולי בן חמש. היה יריד בעיר, ואתה הלכת לנו לאיבוד. קראנו לכרוז

– לדַלָאל – ושילמנו לו טבין ותקילין. וזה עבר ברחובות העיר וקרא:

יָא וְלַאד אל חַלָאל (הו אנשים טובים)

אלי שָאף וְוָלַד אבן ארבע סִנין (מי שראה ילד בן ארבע)

אַסְמוֹ פרג' אבן נזירה

יביא אותו אלי ויבוא על שכרו

זוכר?? אז היית כנראה בן ארבע.

– זוכר משהו. מטושטש. ומי מצא אותי?

– הביאה אותך ילדה, אולי בת עשר אולי יותר. היה שם קיר־מוות בצורת חבית ענק, שעל קירותיה נסעו אופנועים סחור־סחור. אתה תפסת במכנסיו של אביה ונכנסת לראות. הסדרנים חשבו שאתה בנו של האיש שהחזקת במכנסיו. כשהוא יצא משם, אתה נשארת. שעות. אני לא מבינה מה משך אותך כל־כך.

– כסף לדמי־כניסה אף פעם לא היה לנו.

– ועכשיו יש לך כסף, יא בן?

– אני לא צריך הרבה. אני בקיבוץ.

– אל תהיה טיפש. כל אחד צריך כסף. ואיך זה שם בקיבוס? שומעים כל מיני דברים על הקיבוס. האנשים נסמלח, שומרי־מצוות?

– בונים את הארץ, אמא. ומצוות יישובה של ארץ־ישראל שקולה כנגד כל המצוות: את יודעת.

– כן. אבל גם אם היא שקולה כנגדן, לא מוכרחים לעשות כל השאר נגדן. אפשר לקיים גם מצוות יישוב הארץ וגם מצוות אחרות: ביישוב־הדעת, בלי הפרזה לכאן או לכאן. וממה ששמעתי...

– בואי נדבר על משהו אחר.

– גם זה סוד? טייב. אז רק תגיד לי כמה משלמים לך בקיבוס.

המשך ←

האנשים שלנו בביירות

מעריב
18.5.90

אמנון שמוש

ברומן זה, מס־פר שמוש על עלילותיהם של המרגלים הרא־שונים של מדינת ישראל, בחורים צעירים מהמחלקה הערבית של הפלמ"ח, שהגיעו לא־רץ ממדינות ערביות ונדרשו להקים תאי ריגול בביירות ובבירות ערביות אחרות. שמוש נוגע בצד הרגשי־אישי של הצעירים, יותר מא־שר בצד המקצועי של עבודתם, כלומר, הקושי שבניתוק מהבית, הבדידות והשעמום שהם קשים יותר מאשר הפחד והסכנה, והחיים תחת זהות כפולה שאינה מאפשרת לחשוף את ה"אני" האמיתי של כל אחד.

„שיא ההקרבה של המרגלים", ממשיך שמוש, „היה נעוץ בדבר, שהם לא ידעו לשים עליו אצבע, והוא: המאבק הפנימי של מי שנולד במזרח ובתוך תרבות ערבית, עלה לארץ תוך מאמץ נפשי אדיר להתקלף מהמזרחיות, וכשהגיע סוף־סוף לישראליות, אומרים לו – חביבי, חזור על עקבותיך והיכנס בשיבעה שערי טומאה של אותם דברים שמהם רצית להיפטר. זה כמו להפוך פרפר חזרה לגולם".

גם'ארזים' הוא רומן במסורת ספרי שמוש, לא ספר תיעודי. הוא הוסיף תבליני מזרח, עוגות מתוקות, פתגמים ערביים, מין ואהבה בסגנון המאופק של הפלמ"ח.

בספר מנהל אבו־סלים, זה השם שבחר שמוש לשושן, רומן עם מרגו, בחורה מארונית, שלבסוף נישאת לו. רק אחרי החתונה, כשבני־הזוג בירח־דבש מטיילים בגני ורסאי, רק אז מגלה מרגו, שבעלה אינו פליט מוסלמי מפלשתין, כמו שחשבה, אלא ישראלי ציוני, ועוד מרגל.

יצחק שושן נשוי באושר ליהודייה מחלב („הנשים הכי טובות הן החלביות", אומר שמוש שנשוי, גם כן באושר, לחנה מווינה), אבל דמותה של מרגו מתבססת על דמות אמיתית, שעימה, מודה שושן, היה לו קשר רומנטי.

יצאו לדרך, אך באותו יום נרצח באשיר ג'ומאייל, והשניים חזרו בצער על עקבותיהם.

בתקופת מלחמת לבנון קיבלו הסופר והמרגל לשעבר רשות מיוחדת לטייל שלושה ימים בביירות. הם לקחו תרמוס וסנדוויצ'ים,

השיא המבצעי של תקופת השליחות של שושן וכהן היה בפיצוץ היאכטה 'גרילה'. זו הייתה ספינתו הפרטית של היטלר, ונרכשה על־ידי ג'ורג ערידה, מיליונר לבנוני. מידע מודיעיני העלה, שהמצרים מתכוננים לרכוש את היאכטה ולהפוך אותה לספינת מלחמה. מהארץ נשלח חבלן לפוצץ אותה, ובעזרת שושן וכהן צלל והדביק לספינה מוקש.

לא גילו אותם, והבחור שב ארצה עוד באותו לילה.

אי־אפשר לספק פרטים רבים על ההיסטוריה של יצחק שושן. היום פרש מעבודה מבצעית והוא מלמד ערבית את בחורי 'השירות'. הוא לא בדיוק מאושר מ'ארזים'. שמוש אומר, שכאשר נתן לו לקרוא את הספר, ניענע שושן בראשו, ולא אמר דבר. מכאן הסיק שמוש, שאין לו טענות. אבל הוא שכח את הנימוס החלבי, את הנורמה הלבנטינית, שמונעת פגיעה והטחת עלבון, גם במחיר האמת.

„בהתחלה הייתה לי אכזבה גדולה מהספר", מודה שושן, „כי שמוש הלביש עלינו שמות בדויים, ושינה את הדמויות, בעיקר של החברים שלי. אבל אחר־כך הסביר לי, שזה לא ספר היסטורי, אלא ספר שמיועד לאלפים, ואולי גם לדורות הבאים. לא רק למכרים שלי. שזה חשוב שיידעו שהיה כזה דבר". ■

קטעים מתוך כתבה ארוכה, בשם "טנגו עם המוות" — 7 ימים, שבועון ידיעות אחרונות 4.5.1990